

Maďarsko na cestě reforem?

Volební rok ve středoevropských státech dopadl v mnoha ohledech v rozporu se všeobecnými očekáváními. Zejména z volebních výsledků maďarských, českých a slovenských voleb vyplynula překvapení, která významně ovlivňují povolební vnitropolitické i bilaterální vztahy států středoevropského regionu. Vítězství Maďarské socialistické strany (MSZP) v Maďarsku, připravující obyvatelstvo na tvrdá úsporná opatření, vítězství populistického Róberta Fica na Slovensku a vznik jeho levicově-konzervativní vlády upouštějící na rozdíl od maďarských levicových kolegů od reformních a úsporných opatření a nakonec patová situace v pro i proti reformním slova smyslu v Česku, představuje poutavou podívanou .

Volební vítězství, nebo volební podvod?

Povolební vývoj v Maďarsku prokazuje dramatický obrat oproti duchu předvolební kampaně hlavních maďarských politických stran. Vítězství maďarských socialistů lze chápat zejména jako výsledek profesionálně zvládnuté předvolební kampaně, kterou posílil vahou svého rétorického a mediálně přesvědčivého talentu lídr Maďarské socialistické strany Ferenc Gyurcsány, kterému se krátkodobě podařilo přesvědčit maďarskou veřejnost o úspěšnosti dosavadní vládní politiky. Je nezbytné připomenout, že hlavním bodem předvolební kampaně socialistů, respektive koaliční Strany svobodných demokratů (SZDSZ), bylo snižování daňového zatížení (MSZP), respektive zavedení jednotné rovné daně (SZDSZ). Tento ústřední volební příslib však obě uvedené strany po vítězných volbách začaly opouštět, když byla laická veřejnost seznamována s reálným stavem hospodářské situace státu, který bude znamenat nikoliv snižování, ale naopak zvyšování daní a běžných výdajů ze strany občanů. V období formování staronového kabinetu až do dnešních dnů byli a jsou občané Maďarska premiérem a dalšími členy vlády intenzivně vedenou „osvětovou“ kampaní informováni o potřebě nezbytných reformních a úsporných opatření (zvýšení příjmů do státní pokladny a snížení výdajů v ze strany státu). Rozsah a formy realizace těchto opatření (zvýšování daňového zatížení, zvyšování cen energií) v Maďarsku vyvolal tvrdou reakci opozičních stran (FIDESZ, MDF) a zájmových organizací (odborníky). Největší opoziční strana (FIDESZ), která částečně upozorňovala v předvolebním boji na nepříznivou hospodářskou situaci státu (ačkoliv sama nenavrhovala její komplexní řešení) dokonce vítězství socialistů ve volbách označila za volební podvod na voličích a úsporná opatření prezentovala jako vlastní volební program, který socialisté po volebním vítězství převzali. Do té doby socialisty prezentované úspěšné působení vlastních vlád (v období 2002-2006) v následujících týdnech a měsících po

volbách, zejména po sestavení „staronové“ vlády F. Gyurcsánye začínalo získávat první povážlivé trhliny. Média (pravicově-konzervativní orientace), ale i hlavní opoziční strana (FIDESZ) se dotazovaly, jak je možné, že předvolební prezentace situace stavu státu byla ze strany hlavní vládní strany (MSZP) prezentována ve zcela opačném světle, než odpovídalo skutečnosti. Média, opozice i občané se dotazovali proč již první vláda F. Gyurcsánye (2004-2006) nepřikročila k reformním krokům, které byly obsaženy v její programové koncepci z roku 2005 (Program sta kroků – 100 lépés programja). Ačkoliv nepřiznanou, logickou odpovědí byly obavy z výsledku blížících se parlamentních voleb. Maďarská socialistická strana vsadila na mediálně velkolepou, ale bezobsažnou volební kampaň, na prokazování úspěchů své vládní činnosti ve vládním období 2002-2006, ale také na psychologicky účinné, ačkoliv populisticky pojaté posilování sebevědomí maďarské společnosti (nebylo náhodou, že nejčastějšími rétorickými obraty socialistů - zejména F. Gyurcsánye, byly apely vyzývající k odvaze a zdůrazňování konkurenceschopnosti maďarského hospodářství v celoevropském měřítku).

Povolební deziluze

Po volbách, v důsledku postupně odkrývaných hospodářských problémů (nepříznivý stav veřejných financí a z toho vyplývající neschopnost dostát podmínkám Konvergenčního programu důležitého pro splnění podmínek pro zavedení jednotné evropské měny), se tato účinná předvolební strategie proměnila v povolební voličskou deziluzi, když se přešlo k fázi reálného zhodnocení hospodářské situace státu. Z hlediska do té doby socialistům nakloněné maďarské veřejnosti došlo a stále dochází k tvrdému procitnutí z předvolební iluze, kterou je možné reflektovat ve stupňující se nespokojenosti maďarské veřejnosti s ekonomickou a politickou situací země (tato nespokojenost byla posílena i dalším vedlejším, ale o to významnějším efektem - náhlým propadem maďarského forintu začátkem července 2006). Podle průzkumů maďarského Gallupova ústavu postupně roste povolební nespokojenost maďarské společnosti. Ve srovnání s průzkumy, provedenými bezprostředně po volbách (v květnu), kdy bylo 66% obyvatelstva nespokojeno se stavem maďarské ekonomiky, narostla tato nespokojenost během července na 84%. Podle průzkumů také významně klesá podpora vládní Maďarské socialistické strany (MSZP), která po volbách v květnu dosahovala 37%, v červnu klesla na 27% a v červenci dosáhla hranice 21%.

Nový fenomén maďarské politiky – Ferenc Gyurcsány

Výsledky voleb vůbec poprvé od změny režimu v Maďarsku v roce 1989/1990 způsobily situaci, kdy vládnoucí koalice stran Maďarské socialistické strany (MSZP) a Svazu svobodných demokratů (SZDSZ) obhájila vládní mandát. Výsledky voleb, zejména s ohledem na bouřlivý vnitrostranický vývoj v rámci vládní MSZP v letech 2002-2006, by se mohly jevit jako překvapivé. Strana po nástupu Ference Gyurcsánye do pozice ministerského předsedy prošla významnou personální proměnou. Tou nejvýznamnější byla výměna na postu ministerského předsedy, když nevýrazného a z hlediska minulosti značně problematického Pétera Medgyessyho nahradil celkem neznámý F. Gyurcsány. V létě roku 2004 se dalo jen ztěží předvídat, že tato změna se nakonec stanem zlomovým zvratem na cestě vedoucí k obhajobě vládních pozic. Tato personální změna však způsobila obrat v jednání i vystupování v rámci do té doby spíše skomírající MSZP. V krizovém období druhé poloviny roku 2004 Maďarská socialistická strana nepřipomínala stranu, která by aspirovala na obhajobu vládních pozic v parlamentních volbách v roce 2006. V průběhu necelých dvou let se představitelům MSZP dařilo systematicky snižovat preferenční převahu svého hlavního vnitropolitického rivala strany FIDESZ na čele s charismatickým Viktorem Orbánem, do té doby jediným reálným kandidátem na post budoucího maďarského ministerského předsedy. Ačkoliv nebyl Ferenc Gyurcsány úplným nováčkem v maďarské politice (působil již v Medgyessyho vládě na postu ministra sportu), neočekávalo se, že se rétoricky schopnému Viktoru Orbánovi stane rovnocenným partnerem. Lze říci, že v tomto směru se jak domácí, tak i zahraniční analytici významně zmýlili. F. Gyurcsány se v předvolební kampani ukázal jako osobnost, která je nejen schopna stát se rovnocenným partnerem, ale dokonce se ukázalo, že je schopen vytěsnit V. Orbána z jeho doposud výjimečného postavení v rámci maďarské politické scény. Svým postupně gradujícím průnikem do maďarských médií a postupným upevňováním vlastní pozice ve struktuře Maďarské socialistické strany i v prostředí maďarské politické scény dokázal dokonce způsobit i oslabení do té doby takřka nedotknutelného postavení V. Orbána v doposud zdánlivě jednotné stranické struktuře strany FIDESZ.

Strategická chyba strany FIDESZ

Jak vyplynulo z povolebních analýz, strategie volební kampaně strany FIDESZ vykazala významnou chybu, která významným způsobem ovlivnila rozhodování voliče. FIDESZ ze své předvolební kampaně úmyslně vyloučil masivnější formu mediální prezentace. Strana tento segment vlastní sebe prezentace nahradila, z hlediska bezprostředního styku s voliči, přímou formou komunikace s voliči založenou na formátu tzv. Národních konzultací (Nemzeti Konzultáció). Toto rozhodnutí o upozadění přímé mediální prezentace, podle názorů

maďarských analytiků, bylo zásadní chybou, která zřejmě připravila stranu FIDESZ o významné procento voličských hlasů. Maďarská socialistická strana na čele se sebevědomým F. Gyurcsányem naopak mediální prezentaci využila k přesvědčení nerozhodnuté vrstvy voličů a zisku tohoto voličského segmentu ve svůj prospěch. Ministerský předseda v tomto směru obratně využil svých zkušeností z komerční sféry, když jako zkušený obchodník prodal navenek sice dobře vypadající produkt, i když s pochybným obsahem uvnitř, ale to v předvolebním zápolení až tak nikomu nevadilo. A hlavně, jak sám F. Gyurcsány přiznal, volební kampaň (a v ní vyřčené sliby) jsou předvolební realitou, zatímco povolební realita je věcí naprosto odlišnou. Jak připomínají maďarská média, pro tuto předvolební politickou partii Gyurcsány využil svých četných kontaktů z doby své podnikatelské činnosti po roce 1989, ale, a to je v souvislosti s F. Gyurcsányem v maďarských konzervativních médiích často připomínáno, zejména svých kontaktů z dob svého členství ve Svazu komunistické mládeže (KISZ) z před roku 1989.

Hledá se nástupce V. Orbána?

Volební neúspěch strany FIDESZ ve volbách vyvolal diskusi o další budoucnosti jejího stranického lídra Viktora Orbána. Ačkoliv těsně po volbách, během již tradičního prvomájového setkání se svými sympatizanty na Dísz tér, posiloval víru několika tisícům svých sympatizantů, dalo se předpokládat, že druhý volební neúspěch (2002, 2006) vyvolá širší diskusi o jeho možném nástupci. Klíčovým problémem této diskuse je však žalostný nedostatek potenciálních kandidátů na tento post, respektive na post ve vedení strany (je zřejmé, že politici jako Tamás Für Deutsch, István Mikola nebo Zoltán Pokorny nejsou oním očekávaným personálním impulsem, který bude strana FIDESZ pravděpodobně v nejbližších letech potřebovat. Ačkoliv toto téma o možném nástupci bylo častým tématem maďarských médií v období bezprostředně po volbách, zveřejněním prvních úsporných opatření Gyurcsányiho vlády (tzv. Gyurcsányiho balíčku) bylo toto téma upozaděno.

Program nové rovnováhy na roky 2006-2008

V souvislosti s vyhlášením zejména hospodářsky orientovaného programu nové vlády na roky 2006-2008 (Az Új Egyensúly Programja – Program nové rovnováhy)¹ byla (a je) koncepce finančních úspor navrhovaná Gyurcsányiho kabinetem od počátku jejich zveřejnění podrobována tvrdé kritice hlavní opoziční strany. V. Orbán již krátce po ustavení nové vlády

¹ Podrobné informace jsou dostupné v anglickém jazyce na adrese:
<http://www.miniszterelnok.hu/domain2/files/modules/module25/56134C443387BED.doc>

v rozhovoru pro *Magyar Nemzet* (10.6.) konstatoval, že neexistuje příklad strany (vlády), která se necítí vázána svými předvolebními sliby, když poukazoval na pasáže volebního programu MSZP, ve kterých se explicitně hovořilo o snižování daňového zatížení pro fyzické i právnické osoby. Reakcí na proklamovaný program a první kroky nového kabinetu ze strany FIDESZ-u bylo vydání manifestu *Dobré ráno Maďarsko (Jó reggelt Magyarországnak)*, v rámci kterého jsou všichni demokraticky smýšlející občané vyzýváni k veřejnému odmítnutí lží, kterých se v předvolební kampani a v povolebním období dopustila a dopouští Maďarská socialistická strana (vyvrcholením této kampaně se má stát společné shromáždění svolané na 23. září na Náměstí Hrdinů v Budapešti).

Reformní kroky nové vlády

Cílem plánovaných reforem nové maďarské vlády je zejména snížení deficitu veřejných financí. Tzv. Gyurcsányiho balíček úsporných opatření (jeho pojmenování odkazuje na podobná opatření z roku 1995, kdy byla realizována finanční úsporná opatření tehdejšího ministra financí ve vládě Gyuly Horna, Lajose Bokrose). Základním principem úsporných opatření jsou dlouhodobé reformy (zejména v oblasti veřejné správy a služeb, zdravotnictví, penzijního systému) a krátkodobé reformy (reforma státních služeb, snížení veřejných výdajů), jejichž cílem je snížení deficitu zvýšením daňových příjmů, za předpokladu snížení veřejných výdajů. Vláda počátkem června (10.6.) oznámila předpokládané zvýšení základní 15% daňové sazby na 20% (při zachování 5% procentní sazby), zvýšení zjednodušené podnikatelské daně (EVA) z dosavadních 15% na 25% od 1. října 2006. První reformní kroky, které se maďarského obyvatelstva dotkly již od 1.8. bylo zvýšení ceny energií (plyn o 25-37%, elektřina o 14,5%), dále maďarský parlament přijal návrh vlády na zavedení poplatku za studium na Vysoké škole, zvýšení hodinového zatížení učitelů veřejných škol a zdražení až 194 položek léků. Tato reformní opatření se logicky nesetkávají s pozitivním ohlasem veřejného mínění, v důsledku čehož, jak již bylo uvedeno výše, klesá podpora politiky Maďarské socialistické strany i samotného premiéra F. Gyurcsánye. Ve snaze přesvědčit veřejnost o potřebnosti zaváděných reforem maďarský premiér již několikrát obhajoval vládní politiku ve veřejnoprávních médiích (naposledy v mimořádném 6 minutovém vysílání maďarské veřejnoprávní televize MTV 28.7. 2006, které vzbudilo vlnu nevole u opozičního FIDESZ-u, který okamžitě požadoval 5 minutový prostor k vyjádření svého stanoviska, přičemž označili Gyurcsányiho projev za nepovolenou předvolební kampaň před říjnovými komunálními volbami v Maďarsku). Dalším krokem vlády (a zejména MSZP) na poli obhajoby reformních kroků se má od 15.8. stát třítydenní intenzivní osvětová kampaň pod

heslem *Miért kell megtenni, ha fáj?* (Proč to musíme udělat, když to bolí?), v rámci které bude maďarské obyvatelstvo informováno o příčinách a důvodech reform. Lze se však oprávněně domnívat, že tento krok je jen dalším článkem ve strategii volební kampaně před říjnovými komunálními volbami v Maďarsku, který se má pokusit zvrátit nepříznivý propad volebních preferencí.

Zahraničněpolitická orientace nové vlády

Je zřejmé, že těžiště vládní politiky bude spočívat zejména v oblasti ekonomické. Avšak již při formování nového kabinetu vzbudilo rozruch rozhodnutí staronového premiéra vyjmenovat za ministryni zahraničních věcí bývalou ministryni sociálních věcí, rodiny a rovnosti příležitostí v první Gyurcsányiho vládě Kingu Gönczovou. Tato původním vzděláním psychologka a dcera Árpáda Göncze, prvního demokraticky zvoleného prezidenta země po změně režimu v roce 1990, se stala největším překvapením v sestavě nového kabinetu. Podle maďarských analytiků a médií, kteří Kingu Gönczovou okamžitě označily za nekompetentního kandidáta, šlo o krok, který je motivován snahou ministerského předsedy udržet si rozhodující vliv na určování kurzu zahraniční politiky Maďarska. Nová ministryně, v souladu s proklamací vlády, okamžitě po svém nástupu zdůraznila intenzivní zájem na rozvíjení dobrých sousedských vztahů. Tuto osu maďarské zahraniční politiky vytyčil ministerský předseda F. Gyurcsány koncem července na pravidelném výročním setkání s akreditovanými velvyslanci, když zdůraznil, že Maďarsko musí vyvíjet intenzivnější zahraniční politiku a musí vybudovat pevnější vztahy, zejména se sousedními státy. První příležitost k prokázání této politiky nastala po instalaci nové, levicově-konzervativní slovenské vlády, když se Kinga Göncz setkala v Budapešti se svým slovenským partnerem Jánem Kubišem. Je zřejmé, že problematika maďarsko-slovenských vztahů, a to nejen z důvodu přítomnosti početné maďarské menšiny na území Slovenska, jak naznačují události posledních dvou srpnových týdnů, se stane zejména v důsledku koaličního složení slovenské vlády opět intenzivní součástí agendy maďarské diplomacie. Nová ministryně zároveň zdůraznila zájem na rozvíjení aktivit maďarské diplomacie v oblasti západního Balkánu. (maďarská ministryně již počátkem srpna jednala (2.8.) v Bělehradě s představiteli Srbska o situaci maďarské menšiny a o situaci v Kosovu. Při této příležitosti zdůraznila, že na příkladu Černé Hory je vidět, že i v oblasti Balkánu lze teritoriální změny řešit poklidnou a mírovou cestou. Po jednáních v Bělehradě jednala v Podgorici a následně navštívila Prištinu).

Je zřejmé, že povolební vývoj v Maďarsku bude ve značné míře záviset na schopnosti vlády přesvědčit veřejnost o nezbytnosti zaváděných reforem. Problémem tohoto procesu se však může stát skutečnost, kterou již nyní zdůrazňují opoziční strany, že vládě jde zejména o okamžité vylepšení příjmové stránky státního rozpočtu, zatímco snižování veřejných (státních) výdajů se děje značně pomalu a neodpovídá veřejně proklamovaným cílům. V této fázi proto bude rozhodující schopnost maďarské vlády prosadit pevné dodržování progresivních reformních plánů ve formě, která nebude podléhat okamžitému tlaku veřejného mínění, zájmových organizací (odbory) a zejména barometrům volebních preferencí, aby se smělé a potřebné reformní plány nestaly pouhou formou s prázdným obsahem.

Publikováno: Maďarsko na cestě reforem? In: Mezinárodní politika, č. 9, 2006.